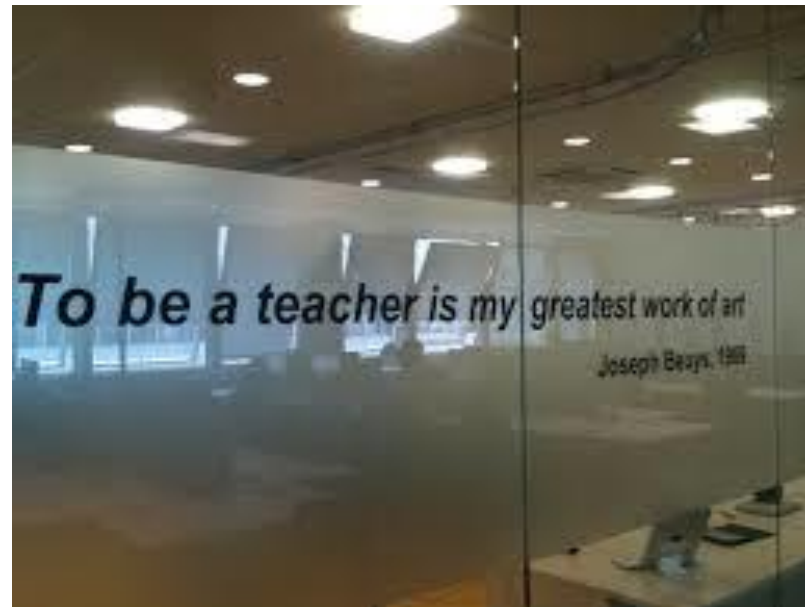


# DOOR KUNST ONDERWEZEN WILLEN WORDEN EEN PEDAGOGISCH PERSPECTIEF OP KUNSTEDUCATIE

Gert Biesta

Maynooth University Ireland & Universiteit voor Humanistiek



Teaching Grid – University of Warwick

**pedagogiek is . . .**

**eerst: een pedagogisch gebaar**

# pedagogiek is . . .



het 'antwoord' van de zittende generatie op de 'aankomst' van de nieuwe generatie  
de reactie op het verschijnsel van 'geboortelijkheid' (nataliteit)  
de mens als begin en beginner

'What shall we do with the children?'

de pedagogische insteek is een existentiële insteek  
niet leren, niet ontwikkelen, niet vormen



dat resulteert in identiteit – WIE ik ben

pedagogiek gaat om de vraag wat ik daarmee ga doen  
met mijn identiteit, met wat ik geleerd heb, met mijn vorming en vaardigheden,  
maar ook met mijn onwetendheid, mijn beperkingen en mijn onvermogen



subjectiviteit / subject-zijn – HOE ik ben, HOE ik probeer te zijn

# Kon Rosa Parks niet lezen?



# Kon Adolf Eichmann te goed luisteren?



**de pedagogische vraag is de vraag van het ik**

**niet het ik  
op-zichzelf**



**maar het ik  
in-de-wereld**

**pedagogiek**



**“in een andere mens het verlangen wekken/wakker houden  
om op een volwassen manier in de wereld te willen zijn”**

**andere mens – verlangen wekken – volwassen – in de wereld – willen – zijn**

# Waarom is dat belangrijk?

omdat we alleen in de wereld kunnen bestaan – met de ander en het andere

# Waarom is dat nodig?

we zijn in de wereld 'geworpen' – dat is niet onze keuze  
het is de plaats waar we onszelf op een gegeven moment aantreffen

# Waarom is dat moeilijk?

omdat de wereld biedt weerstand aan onze initiatieven en verlangens

Hoe kunnen we het verlangen wekken om daar te willen zijn?

En wat hebben de kunsten daar te bieden?



**dat brengt ons bij kunsteducatie**

# Door Kunst Onderwezen Willen Worden

EEN REACTIE OP HET VERDWIJNEN VAN KUNST EN EDUCATIE  
UIT DE HEDENDAAGSE KUNSTEDUCATIE



een kritiek op de instrumentalisering van de kunsten  
een kritiek op expressivisme in het onderwijs  
een kritiek op (onderwijs als) betekenisgeving

een argument voor wereld-gericht onderwijs



het kind/de leerling in dialoog brengen met de wereld (sociaal en natuurlijk)

ingeleid via “Hoe afbeeldingen uit te leggen aan een dode haas.” (Beuys 1965)



een ‘aktie’ die iets belangrijks laat zien  
over onderwijs en onderwijzen (les-geven)





**EEN ARCHETYPISCHE VORM VAN ONDERWIJZEN: TONEN**  
onderwijs als iets aan iemand tonen – onderwijs als wijzen (Prange)

“Kijk, daar is iets waarvan ik denk dat het goed, belangrijk,  
zinnig zou kunnen zijn om aandacht aan te besteden.”

Hoe kunnen we de aandacht van de leerling eigenlijk richten?

**EEN ARCHETYPISCHE MODUS VAN ONDERWIJZEN: VERKLAREN**

niet het overdragen van kennis of inzicht,  
maar onderwijs als dubbele waarheidsgeving (Kierkegaard)

**EEN ARCHETYPISCH OBJECT VAN ONDERWIJZEN:  
DE AFBEELDING** Orbis Sensualium Pictus (Comenius)

**DE DODE HAAS: EEN BOODSCHAP VOOR DE LERAAR**

herinnert de leraar aan de radicale vrijheid van de leerling  
lesgeven als gift – werk waar je niks voor terugkrijgt

**ONDERWIJZEN ALS KEREN:  
DE LEERLING NAAR DE WERELD KEREN**

# [1] het verdwijnen van de kunst uit de kunsteducatie

instrumentele rechtvaardigingen voor de kunsten in het onderwijs



WETENSCHAPPERS TONEN AAN:

## MUZIEKMAKEN:

bevordert integratie  
verbetert sociaalgedrag  
stimuleert de intelligentie  
bevordert schoolprestaties  
vermindert concentratieproblemen

kunst is nuttig omdat het **cognitieve prestaties opschroeft**  
(tegenwoordig meestal 'via' de hersenen)

kunst is nuttig omdat het **de ontwikkeling bevordert van . . .**  
creativiteit, moraliteit, pro-sociale houding, empathie,  
21e eeuwse vaardigheden, enzovoorts

**hier gaat het niet echt om de kunst, want als er iets snellers, goedkopers is ...**

**maakt hiërarchieën zichtbaar (in onderwijs en samenleving)**

Waar is het onderzoek dat toont dat je van wiskunde een betere musicus wordt?

**HET ALTERNATIEF? NIET-INSTRUMENTELE RECHTVAARDIGINGEN**

**l'art pour l'art? art for art's sake?**

**KUNST IS NUTTELOOS!**

Muziek maakt slim!

# **een categoriefout: de verkeerde vraag**



**wanneer we vragen naar het nut van de kunsten voor het onderwijs  
zien we onderwijs als een productieproces: de productie van dingen  
opbrengsten, learning outcomes, testresultaten**

**maar iemand die onderwijs heeft genoten is geen ding,  
maar een mens die anders in de wereld staat**

**niet vragen wat kunsteducatie opbrengt, maar wat het betekent  
niet vragen wat kunsteducatie produceert (maakt), maar wat het mogelijk maakt**



**onderwijs als het verschaffen van 'existentiële mogelijkheden'  
manier om in de wereld te zijn/staan  
inclusief manieren van in de wereld zijn 'voorbij' het leren**

## **[2] het verdwijnen van de educatie uit de kunsteducatie**

**de opkomst van extreem curriculum-gerichte vormen van onderwijs**



**gericht op de productie van een beperkt aantal leeropbrengsten**  
(academische vakken en bepaalde identiteiten: leven lang lerende, goede burger)  
**'ondersteund' door de 'global education measurement industry'**

**hier verdwijnt de leerling-als-subject langzaam uit beeld**  
**en wordt de leerling een object dat gemodelleerd en gemeten moet worden**

**een wending naar de kunsten om de zaak weer in balans te brengen (zie ook Bildung)**



**de kunsten bieden mogelijkheden voor het uitdrukken van de eigen stem, het eigen geluid, de eigen betekenisgeving, het eigen talent, de eigen creativiteit, de eigen unieke identiteit, enzovoorts**

**wat belangrijk is in een onderwijscultuur waarin die ruimte is verdwenen**

# **maar wat als ...**

**het probleem met expressivistische benaderingen van onderwijs**



**Wat als de stem racistisch is? Wat als de creativiteit destructief is?  
Wat als de identiteit ego-centisch is?**

**het educatieve werk: niet alleen uitdrukken mogelijk maken,  
maar ook altijd lastige vragen stellen over de kwaliteit van wat zich aandient**

**de vraag stellen of wat zich aandient wel of niet zal gaan helpen  
om als subject in de wereld te zijn**

**en dit tot een levende vraag voor het kind/de leering zien te maken**

**kinderen en jongeren aanmoedigen en uitdagen  
om op volwassen wijzen in de wereld te zijn**

**“het verlangen wekken om op een volwassen wijze in de wereld te willen zijn”**



**niet curriculum-gericht, niet kind-gericht, maar wereld-gericht onderwijs**



## in de wereld zijn

het **ervaren van weerstand**: dat de wereld **geen constructie is, maar buiten ons bestaat** en een **eigen integriteit** heeft

de ontmoeting met het *realiteitsprincipe* (Freud)

**drie mogelijke reacties**

**overwinnen – wereldvernietiging**

**terugtrekken – zelfvernietiging**

**het uithouden in het middengebied tussen wereldvernietiging en zelfvernietiging**



**dialogoog – niet als gesprek maar als manier van bestaan**

geen wedstrijd, geen winnaars, maar een levenslange uitdaging

**KUNST IS DE DIALOOG VAN MENS EN WERELD**



**voortdurende verkenning van wat het betekent om in de wereld te zijn**

# volwassen-zijn



niet de uitkomst van een ontwikkelingsproces, maar  
**een manier van in-de-wereld-zijn**

*“In de wereld zijn, zonder jezelf in het centrum van de wereld te plaatsen.”* (Philippe Meirieu)

een uitdaging voor ‘groot’ en ‘klein’

**DE pedagogische vraag: Is wat ik wens wenselijk? Is wat ik verlang verlangbaar?**  
voor mijn eigen leven, mijn leven met anderen, op deze planeet

**niet achter je wensen en verlangens aanlopen – ook niet ze onderdrukken  
maar je wensen en verlangens bevragen en omvormen  
zodat ze volwassen in-de-wereld-zijn kunnen ondersteunen**

**met name belangrijk in een wereld/economie die vooral wil dat we meer verlangen**

**KUNST IS HET ONTMOETEN, VERKENNEN EN OMVORMEN VAN VERLANGENS**

# het pedagogische werk

## 1. onderbreken

van het met-jezelf-zijn, van verlangen, van identiteit



door het inbrengen van weerstand  
een ruimte openen waarin het ik naar voren kan treden  
Homer Lane en het horloge

## 2. vertragen

tijd, ruimte en vorm aanbieden om de wereld en onszelf te ontmoeten  
en ons te verhouden tot de realiteit van wereld en zelf



schole – vrije tijd – tijd die hiervoor is vrijgemaakt

## 3. ondersteunen [sustenance]

om het uit te houden in het moeilijke midden



**kunst[&]educatie**

**kunst onderbreekt**

en 'draait' ons naar de wereld – Is daar iemand?

**kunst vertraagt**

biedt tijd, ruimte en vorm om in verhouding tot de wereld te komen  
temporaliteit – materialiteit – ruimtelijkheid – schoonheid – sensibiteit

**kunst ondersteunt**

kunst helpt om het uit te houden

**kunst maakt het pedagogische werk mogelijk**

**kunst is het pedagogische werk**

# **de dialoog met de wereld: een kwestie van begrijpen?**

**[1] begrijpen als betekenis-geven (interpretatie)**

**Wat betekent dit? Hoe kan ik dit begrijpen?**

**[2] begrijpen als 'een proces zonder einde waarin we steeds opnieuw proberen ons te verhouden tot en ons te verzoenen met de werkelijkheid, dat wil zeggen, waarin we proberen thuis te zijn in de wereld' (Hannah Arendt)**

**kunst als betekenis-geven en begrijpen; kunsteducatie als het begrijpen van kunst?**

**maar soms valt kunst niet te begrijpen en soms valt het leven niet te begrijpen  
en juist dan is er de uitdaging om het uit te houden en er bij te blijven  
om te proberen thuis te zijn in de wereld**

**Wat vraagt dit van mij? Wat probeert dit mij te zeggen?**

**Wat probeert dit mij te onderwijzen?**



**dat begint bij raken en geraakt worden: 'the sound of surprise'**

# **samengevat**

**een wereld-gerichte visie op onderwijs: het focus op bestaan-als-subject  
“in de wereld maar niet in het centrum van de wereld”**

**onderwijs/onderwijzen als keren**

**“Kijk, daar is iets waarvan ik denk dat het goed, belangrijk,  
zinnig zou kunnen zijn om aandacht aan te besteden.”**

**de kunsten zijn geen instrument voor dit educatieve werk  
het werk van de kunsten is dit werk**

**de voortdurende poging om te proberen thuis te zijn in de wereld**

**betekenis-geven is secundair ten opzicht van geraakt-worden**



**kunst is niet de brug naar de wereld**

**maar de manier waarop de wereld met ons in gesprek kan (wil?) komen**

**als we tenminste de kunst toestaan om haar educatieve werk te doen  
als we tenminste door kunst onderwezen willen worden**

# bedankt voor de aandacht

[www.gertbiesta.com](http://www.gertbiesta.com) – [gertbiesta@gmail.com](mailto:gertbiesta@gmail.com)